

Гончар Г.П.

канд.екон.наук, доцент

кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін

Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу,

Тернопільський національний економічний університет

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ МИТНОЇ ДЕЛІКТНОСТІ У ГАЛУЗІ МИТНОЇ СПРАВИ УКРАЇНИ

Одне з найбільш важливих стратегічних напрямків вдосконалення діяльності митних органів України сьогодні полягає у виявленні та припиненні економічних злочинів і правопорушень в митній сфері. Розвиток митного законодавства в частині притягнення до адміністративної відповідальності за порушення митних правил сприяє реальної інтеграції нашої держави до Європейського співтовариства.

Розвиток економічної активності населення України, різке посилення міграційних процесів та гуманітарних зв'язків, міжнародного туризму, у тому числі і його комерційних різновидів, а також розбалансованість економіки, прозорість кордонів, спад виробництва та прогресуюче зростання цін призвели до падіння життєвого рівня населення і, як наслідок, втягнення значної частини громадян у протиправне переміщення товарів через митний кордон України.

За цих умов велике значення з боку держави і суспільства надається підвищенню ефективності діяльності митних органів України. На ці органи покладається широке коло завдань щодо встановлення порядку і умов переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції при її ввезенні на митну

територію України, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил, притягнення правопорушників до відповідальності тощо [2, с.103].

Термін «митні правила» є узагальненим поняттям, яке включає до себе значне коло термінів, стандартів та правил, що регламентують здійснення особливого виду державної діяльності. Відповідно до статті 3 Митного кодексу України, порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, митне регулювання, пов'язане з встановленням та справлянням податків і зборів, процедури митного контролю та оформлення, боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил, спрямовані на реалізацію митної політики України, становлять митну справу [4, с. 330-331].

У структурі адміністративних правопорушень митні правопорушення займають самостійне місце, через те, що їх об'єднує загальний об'єкт посягання – суспільні відносини, що виникають у сфері митної справи.

Новий МКУ, який було прийнято у 2012 році, не виправив однієї суттєвої вади попереднього документу. Як і попередньому МКУ, новий документ акцентує увагу на тому, що порушення митних правил є адміністративним правопорушенням. Як справедливо відзначає В. Ченцова, безумовно, за своєю сутністю порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, але чи доцільно на цьому акцентувати увагу в кодифікованому акті, який належить до галузі митного законодавства. Цілком логічно було б передбачити відповідальність за їх скоєння в Кодексі України про адміністративні правопорушення [11, с. 201-202].

Загалом, науковці по-різному трактують сутність поняття «порушення митних правил». Так, вчений-праник Т. Курило під порушенням митних правил розуміє протиправні, винні (навмисні або необережні) дії чи бездіяльність, які посягають на встановлений порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, здійснення митного оформлення і митного контролю за ними, обкладання митом, податками та митними зборами товарів і транспортних засобів [10, с. 100].

На думку української дослідниці О. Константи, порушення митних правил – це акт зовні об'єктивованої суспільно шкідливої, протиправної, винної, адміністративно-караної в галузі митної справи вольової поведінки певної фізичної особи, що не знаходиться на момент вчинення відповідного діяння у зв'язках служби з митним органом (громадянина, посадової особи підприємства).

Дослідник підкреслює, що порушення митних правил є публічно-правовими деліктами, склади яких встановлюються в митному законодавстві для забезпечення організованого функціонування митних правовідносин, митного правопорядку, запобігання вчиненню не стільки суспільно небезпечних, скільки таких, які суперечать упорядкованій реалізації митної справи в державі, діянь [8, с. 8].

Науковець С.Дьоміна поділяє порушення митних правил в залежності від того, на яку саме складову митної справи посягає те чи інше порушення. Так, дослідниця виокремлює дві групи митних правопорушень:

- 1) порушення митних правил, що посягають на складову митної справи – здійснення митного контролю та митного оформлення;
- 2) порушення митних правил, що посягають на складову митної справи – нарахування та справляння податків і зборів [5, с. 77].

На думку іншого українського дослідника П. Пашка склад порушення включає ознаки, що характеризують зовнішній акт поведінки особи, його спрямованість і наслідки та ознаки, що характеризують самого правопорушника і його психічне ставлення до вчиненого. Відповідно ознаки складу порушення митних правил об'єднуються в чотири групи (елементи), що характеризують: об'єкт порушення митних правил; об'єктивний бік порушення митних правил; суб'єкт порушення митних правил; суб'єктивний бік порушення митних правил [13, с. 450].

Варто зауважити, що між порушенням митних правил та митними злочинами існує суттєва різниця. Так, за справедливим твердженням О. Константи, основною відмінною рисою порушень митних правил від митних

злочинів науковець називає їх меншу суспільну небезпеку. Склади і порушень митних правил, і митних злочинів встановлюються в законодавстві України з метою правової охорони одних і тих же суспільних цінностей, благ у галузі митної справи. Інститут порушень митних правил, порівняно із засобами кримінального права, на думку дослідниці О. Константи, відіграє «додаткову» роль для цілей забезпечення митних інтересів держави [8, с. 8-9].

Сукупність порушень митних правил характеризуються певними ознаками, які властиві їй саме як цілісному явищу, на відміну від властивостей і ознак окремого правопорушення. Тобто митна деліктність характеризується станом, структурою, динамікою і географією.

Варто зазначити, що порушення митних правил є частиною адміністративної деліктності. Тому для їх вивчення необхідно використовувати загальнотеоретичні знання про деліктність, знання адміністративної деліктології [15, с. 8].

Під «деліктністю» в юридичній науці розуміють правопорушення, що тягне за собою заходи адміністративної відповідальності.

Таблиця 1

Кваліфікація адміністративних деліктів

дослідник	визначення
П. Гагай [1]	оцінка юридичного факту, що містить формальні ознаки адміністративного делікту, котра полягає у співвідношенні такого діяння з відповідною нормою законодавства про адміністративні правопорушення та у необхідному юридичному реагуванні, встановленому законодавством
В. Колпаков [7]	синонім терміна «адміністративне правопорушення» або «адміністративний проступок»
О. Остапенко [14]	Конкретна протиправна поведінка

Під станом митної деліктності слід розуміти кількість порушень митних правил проступків в абсолютних цифрах або відносних показниках. Митна деліктність може характеризуватися як кількістю осіб, яких притягують до відповідальності за порушення митних правил, так і кількістю виявлених порушень митних правил. Показниками поширеності митної деліктності є її рівень (абсолютні числа правопорушень, правопорушників) та інтенсивність (коефіцієнти).

На стан митної деліктності впливають такі зміни в чинному законодавстві як, наприклад, виключення деяких товарів з переліку предмету митного правопорушення, збільшення або зменшення мінімального розміру предмета правопорушення, з якого встановлюється кримінальна відповідальність.

Структурою митної деліктності є якісний показник, який визначає питому вагу, співвідношення усередині даного масиву різних видів порушень митних правил і залежить від вибору критерію побудови. При характеристиці системі митної деліктності можна виокремити такий показник структури як склад порушення митних правил (безпосередній об'єкт посягання; ознаки об'єктивної сторони; суб'єкт; форма вини діяння (зокрема, співвідношення умисних і необережних порушень митних правил); спосіб вчинення порушення митних правил тощо).

Що стосується об'єкту посягання, то загальним об'єктом порушень митних правил є встановлений порядок управління. Порушення митних правил об'єднує родовий об'єкт – митна справа. Безпосередніми об'єктами порушень митних правил є: митний контроль; митні режими; митне оформлення; порядок сплати митних платежів [6, с. 217].

Якщо характеризувати порушення митних правил за ознакою об'єктивної сторони, то слід зазначити, що більшість порушень митних правил вчиняються у формі активної дії. Проте, такі порушення митних правил як неподання митному органу звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем (ст. 475 Митного кодексу України [12], недекларування товарів, транспортних

засобів комерційного призначення (ст. 472 МКУ) та деякі інші можуть вчинюватися у формі бездіяльності.

Способами вчинення порушень митних правил можуть бути: використання спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших; подання митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості [15, с. 44-45].

Якщо вести мову про суб'єктивну сторону порушення митних правил, то склади цих порушень передбачають як умисну форму вини, так і необережність. У структурі митної деліктності можна також виокремити повторну деліктність, деліктність різних соціальних груп населення (підприємців, громадян України, іноземців, чоловіків, жінок), деліктність спеціальних суб'єктів (професійну деліктність) тощо. Наступною ознакою митної деліктності є динаміка митної деліктності. Динаміка митної деліктності – це зміна (збільшення, зменшення) кількісних та якісних показників порушень митних правил в цілому за певний період часу (тиждень, місяць, рік, п'ять років і т.д.) на тій або іншій території. При цьому в структурі митної деліктності можна прослідкувати динаміку поширення окремих видів порушень митних правил.

Поширення порушень митних правил та їх окремих видів не є однаковим у різних регіонах, районах, територіальних одиницях. Такий розподіл кількісних та якісних характеристик порушень митних правил та їх видів в територіальному аспекті називається географією.

Географія митної деліктності – це її просторово-часовий розподіл. Виходячи із специфіки митної деліктності, більшість порушень митних правил вчинюється у прикордонних областях, але для окремих видів порушень митних правил такий географічний розподіл не є характерним. Наприклад, таке порушення митних правил як порушення порядку зберігання товарів на митних складах та здійснення операцій із цими товарами (ст. 478 МКУ) [3] вчинюється на митному складі і пов'язане з порушенням порядку проведення операцій з товарами, що зберігаються в режимі митного складу на митних складах. Порушення порядку або строків розпорядження товарами, розміщеними у магазині безмитної торгівлі, відповідальність за яке встановлена ст. 479 МКУ [12], обмежується територією магазину безмитної торгівлі [9, с. 45-46].

Науковець М. Кравець виокремлює складові процесу кваліфікації порушень митних правил [29, с. 190] (рис. 1):

Склад правопорушення є безпосередньою юридичною підставою кваліфікації порушення митних правил та своєрідним інструментом, за допомогою якого встановлюється відповідність між ознаками діяння та деліктної норми.

Будучи юридичною конструкцією та правовим поняттям, склад правопорушення слугує впорядкуванню зіставлення факту та права. При цьому склад порушення митних правил:

- дає змогу визначити коло ознак, які слід зіставляти;
- дає можливість з'ясувати послідовність зіставлення окремих ознак;
- сприяє абстрагуванню від тих ознак, які не мають значення для кваліфікації;
- у разі відсутності збігу хоча б однієї ознаки дає підстави до висновку про відсутність цього складу правопорушення й перейти до встановлення наявності іншого складу порушення митних правил;
- за відсутності збігу з ознаками жодної з чинних норм МК України є підставою до висновку, що таке діяння не є адміністративно-караним;

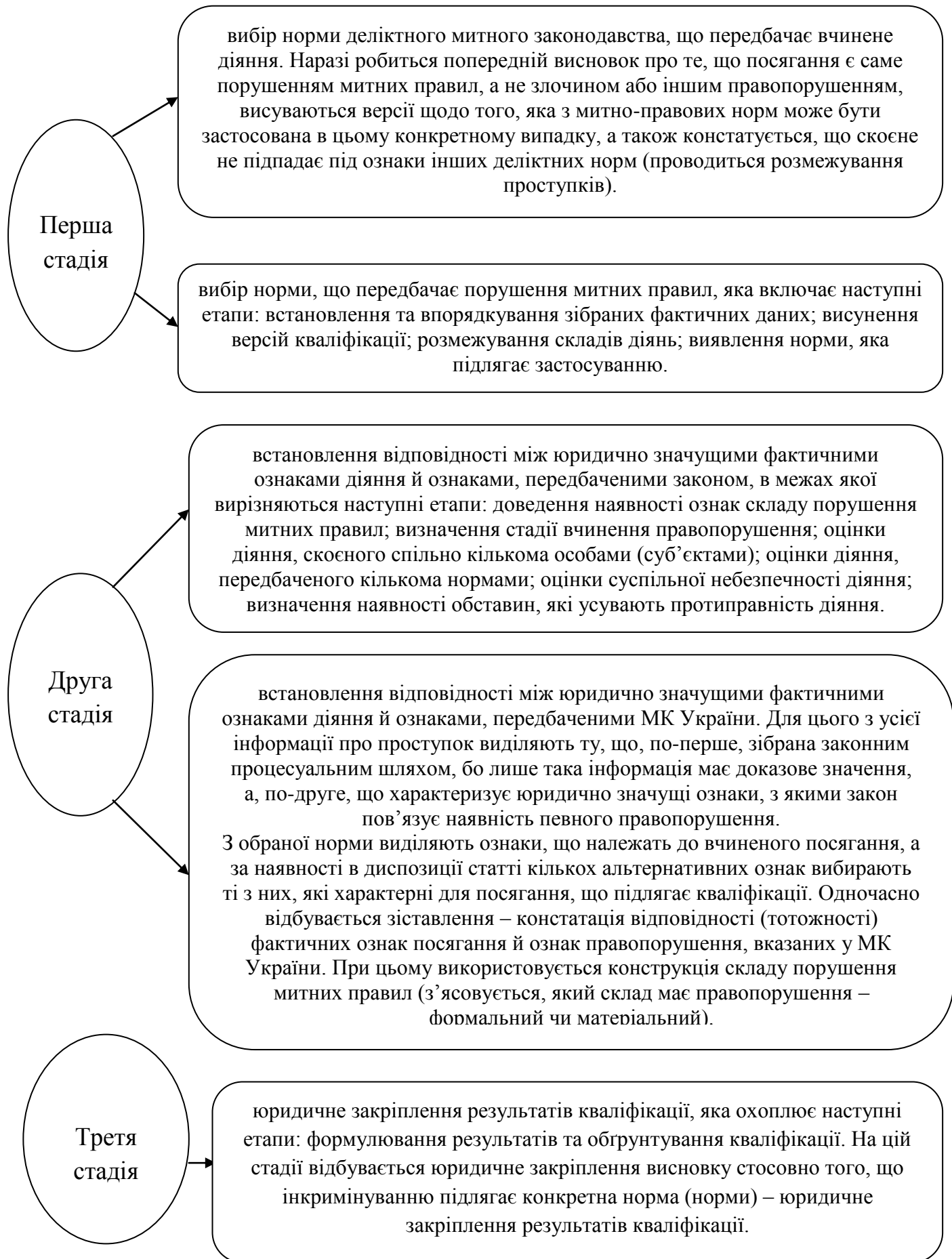

Рис. 1. Складові процесу кваліфікації порушень митних правил

- при констатації наявності всіх ознак складу правопорушення є підставою для переходу до вирішення інших питань, зокрема, призначення покарання, звільнення від покарання тощо.

Адміністративно-правова оцінка (кваліфікація правопорушення) може привести до таких результатів (висновків): наявне порушення митних правил; сталося діяння, вчинене за обставин, які виключають протиправність вчиненого; діяння через малозначність не становить суспільної небезпеки; скоєне має ознаки злочину.

Рішення посадових осіб органів доходів і зборів або судді про кваліфікацію скоєного як порушення митних правил й відповідно про необхідність застосування якоїсь статті МК України набуває закріплення у відповідних процесуальних документах – протоколі чи постанові. Кваліфікація, що була закріплена в процесуальних документах, стає обов'язковою та тягне певні правові наслідки для учасників провадження в справах про порушення митних правил [9, с. 191].

Отже, митні правопорушення – це негативне явище для сфери митної справи, вони є найбільш поширеним видом правопорушень у галузі митної справи.

Література

1. Гагай П. Адміністративно-правова кваліфікація та її зв'язок з адміністративним процесом / П. Гагай // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 99–104.

2. Граняка Г. В. Правові засади адміністративної відповідальності за порушення митних правил / Г. В. Граняка // Право і суспільство. - 2012. - № 6. - С. 102-108.

3. Гуцул І.А. Особливості боротьби з митними правопорушеннями в Україні / І.А. Гуцул // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2012. – № 24 (II). – С. 15-21.

4. Додін Є. В. Шляхи вдосконалення законодавства про адміністративну відповідальність за порушення митних правил/Є. В. Додін // Актуальні проблеми держави і права. – Одеса : Юрид. л-ра, 2007. -№ Вип. 35.- С.328-333.

5. Дьоміна С. Ю. Підходи до систематизації порушень митних правил / С. Ю. Дьоміна // Митна справа. — 2010. — № 3 (69). — С. 75-83.

6. Ківалов С. В. Митна політика та митне право в Україні / С. В. Ківалов. – Одеса : Юрид. л-ра, 2006. – 360 с.

7. Колпаков В. Функції адміністративно-деліктної законотворчості / В. Колпаков, О. Волох // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ України. Науково-теоретичний журнал. – 2007.– № 3.–С. 42–52

8. Константа О.В. Адміністративно-правові заходи боротьби з порушенням митних правил: автореф. дис. ... к.ю.н. / О.В. Константа. – Х., 2008. – 23 с.

9. Кравець М. О. Кваліфікація порушень митних правил: процесуальний аспект [Електронний ресурс] / М. О. Кравець // Право і суспільство. - 2014. - № 1.2. - С. 192-196.

10. Курило Т. В. Митне право України : навч. посібник / Т. В. Курило. – Л. : “Новий світ/2000”, 2007. – 240 с.

11. Митне право України : навч. посібник / за заг. ред. В.В.Ченцова. – К.: Істина, 2007. – 328 с.

12. Митний кодекс України : від 13 берез. 2012 р. // Офіц. вісн. України. – 2012. –№ 32. – Ст. 1175..

13. Основи митної справи в Україні : підручник / за ред. П. В. Пашка. - К.: Знання, 2008. - 651 с.

14. Остапенко О. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку / О. Остапенко. – Львів : ЛІВС при НАВСУ, 1995. – 312 с.

15. Серих О. В. Деліктологія порушень митних правил : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / О. В. Серих. - Одеса : Б. в., 2007. - 16 с.

16. Серих О.В. Деліктологічні ознаки порушень митних правил (стан, структура, динаміка, географія) / О.В. Серих // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. - № 4. – 2012. – С. 43-47.